دورهٔ ۱۵، شمارهٔ ۱ بهار ۱۳۹۸ تاریخ پذیرش: ۳۱–۰۱ –۱۳۹۸

اندیشههای نوین تربیتی دانشکدهٔ علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهراءس تاریخ دریافت:۱۶-۰۲–۱۳۹۷

وککاوی نظریهٔ شاخت موقعیتی و نسبت آن باتربیت معلم عرفانهٔ قاسم پور خوشرودی، مرضیه دېقانی* نامحمود تلخابی تاکل درانی و کیوان صالحی°

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی نظریهٔ شناخت موقعیتی و امکان کاربرد آن در تربیت معلم انجام شده است. براساس دیدگاههای جدید در حوزهٔ علوم شناختی، شناخت و مؤلفههای مرتبط با آن محدود به ذهن و پردازشهای ذهنی نیست. از منظر این نظریه، دانش ماهیتی توزیع شده و بدنمند دارد که بهصورت فعالانه توسط مشارکت در بسترهای موقعیتی متفاوت، فعالیتهای واقعی و زیستن در فرهنگ ویژه آن موقعیت حاصل می شود. براساس چشمانداز نظریهٔ شناخت موقعیتی، در ذیل پژوهش هنجاری و با استفاده از روش تحلیلی استنتاجی، یافتههای پژوهش مبنی بر اصولهای تربیتی نظریهٔ شناخت موقعیتی شامل؛ یادگیری در زمینه، جوامع عمل، یادگیری بهعنوان مشارکت فعال، دانش در کنش، میانجی گری مصنوعات، ابزارها و مصنوعات بهعنوان سرمایههای فرهنگی، قوانین، هنجارها و باورها، تاریخ، سطوح مقیاس، تعامل گرایی، هویّت و ساختار خود استخراج شده و پژوهش حاضر کاربرد هر یک از این اصول را در تربیت معلم تبیین کرده است. در پایان به دو راهبرد کلیدی بهکارگیری کارآموزشی شناختی و تشکیل جوامع عمل را پیشنهاد می کند که به باور نگارندگان، آغازی در جهت بهکارگیری نظریهٔ شناخت موقعیتی در نظامهای آموزش حرفهای در ایران و در ایرن پژوهش تربیت معلم خواهد بود.

یی پرود کلید واژهها: علوم شناختی، شناخت موقعیتی، تربیت معلم، شناخت، یادگیری

۱. دانشجوی دکتری برنامهریزی درسی، دانشگاه تهران. ایران.

۲. نویسنده مسئول: استادیار گروه روشها و برنامههای آموزشی. دانشگاه تهران. ایران.

dehghani_m33@ut.ac.ir

۳. استادیار گروه مدیریت آموزشی دانشگاه فرهنگیان و گروه ذهن، مغز و تربیت پژوهشکده علوم شناختی،

تهران، ايران.

٤. استاد گروه روشها و برنامههای آموزشی. دانشگاه تهران. ایران.

۵. استادیار گروه روشها و برنامههای آموزشی. دانشگاه تهران. ایران.

مقدمه

باور نظریه پردازان پردازش اطلاعات به پدیدهٔ شناخت، در دههٔ ۱۹۸۰، توسط گرایشی جدید در حوزهٔ علوم شناختی با عنوان نظریهٔ «شناخت موقعیتی ۱» به چالش کشیده شد. طرفداران این نظریه بر این عقیدهاند که علوم شناختی بهدلیل تأکید بیش از حد بر فرآیندهای ذهنی، در تبیین نحوهٔ یادگیری انسان با محدودیتهای بسیاری مواجه است (صفایی موحد و محبت، ۱۳۹۱: ۸۷). نورمن ٔ (۱۹۹۳) طبق رویکرد سنّتی علوم شناختی، تمایز طبیعـی بـین چیزهـای بیـرون از ذهن و فرآیندهایی وجود دارد که در درون آن شکل میگیرد. در حالی که بسیاری اقـدامات در وسعت جهان و در گروههای اجتماعی فرهنگی وجود دارد، اما فرآیندهای شیناختی در کاسهٔ سر اشخاص رخ می دهد. بنابراین، تلاشی برای فهم فرآیندهای ذهنی درونی و ماهیت انتقال درون/ برون اشخاص انجام شده است (ویلسون و مایرز ۳، ۲۰۰۰: ۵۸).

طبق دیدگاه نظریهٔ پردازش اطلاعات، برای مدت طولانی به شناخت بهعنوان محصول فرآیند داخلی، قابل قیاس با فرآیندهای دستکاری نمادی نگریسته می شد. بر این اساس، تمركز علوم شناختي بهطور سنّتي عمدتاً بر اطلاعات و يردازش و بازنمايي ذهني آن بوده است. در انتقاد به این نگاه سنّتی نظریه پردازان شناختی، در ۱۵ – ۲۰ سال اخیر تغییرات اتفاق افتاده در بخش هایی از جامعه علوم شناختی به رویکردها و دیدگاههایی منجر شده است که در آن بهطور خاص به تعامل بین عوامل و محیط تأکید شده است (کلارک ، ۱۹۹۹؛ ویلسون، ۲۰۰۲). مشخصهٔ بارز شناخت موقعیتی، قراردادن شناخت فردی در زمینهٔ اجتماعی و فیزیکی بزرگتری از تعاملات و معناها و ابزارهای فرهنگی است. بنابراین، طرفداران نظریه شناخت موقعیتی به شناخت اجتماعی فرهنگی باور دارند. به باور آنها ذهن در حالت انزوا و بـه دور از الزامات موقعیتی، معناسازی نمی کند، بلکه شناخت محصول بودن ما در اجتماع فرهنگی است (خرازی و تلخایی، ۱۳۹۰: ۳۸).

ویلسون و مایرز (۲۰۰۰) به زعم از لایت و باترروث^۵ (۱۹۹۲) و ساچمن از (۱۹۹۳) فر د را

^{1.} Situated Cognition

^{2.} Norman

^{3.} Wilson and Myers

^{4.} Clark

^{5.} Light and Butterworth

به انضمام واحدی از تحلیل با درهم آمیختن دانش فردی و عمل اجتماعی می نگرند (ویلسون و مایرز، ۲۰۰۰: ۶۶). تغییر توجه از فرد به عمل فردی در زمینهٔ اجتماعی فرهنگی ناشی از نتایج پژوهشهای بسیاری است که معتقدند فرآیندهای شناختی افراد بدون در نظر گرفتن ماهیت اجتماعی و موقعیتی شناخت انسان درک نخواهد شد (کلارک، ۱۹۹۹).

این نظریه با تأکید بر رابطهٔ ذهن و بدن، مفروضاتی را برای مفهوم شناخت در نظر می گیرد. مهم ترین این مفروضات، نگاه موقعیتی و بدنمند آست که شناخت را برخاسته، مرتبط و در تعامل با بدن مادی کنشگر می داند که در تصرف محیط فیزیکی و اجتماعی پیرامون است. محصور بودن شناخت در محیط فیزیکی، شناخت را بدنمند و انحصار آن در محیط اجتماعی، شناخت را موقعیتی فرض می کند. علاوه براین، شناخت وضع شده است، چرا که برخاسته از هدف و عملی است. همچنین شناخت در سراسر بسترهای فیزیکی و اجتماعی توزیع شده است (راث و جورنت می به ۲۰۱۳؛ ۴۶۴).

رابینز و آیدده و آیدده است مشخصهٔ کلیدی را برای شناخت _ بدنمند، احاطه کننده و گسترش یافته مصور شدند. شناخت صرفاً مبتنی بر مغیز نیست، بلکه بدن را هم در بر می گیرد (بدنمند). همچنین فعالیت شناخت به طور معمول ساختارهای محیط طبیعی و اجتماعی را به کار می گیرند (احاطه کننده). در آخر مرزهای شناخت به فراتر از مرزهای ارگانیسم های فردی گسترش یافته است (شناخت گسترش یافته). نظریهٔ شناخت موقعیتی به عنوان نظریهٔ متأخر علوم شناختی عملکرد ذهن را در پیوند با محیط و ملازمات آن دنبال می کند. این رویکرد شناخت را به جهان و فرآیندهای شناختی را به جهان فیزیکی فراتر از مرزهای فردی گسترش یافته تحت عنوانهای منافوت از قبیل «سیستم های شناختی»، «محاسبه گرایی گسترش یافته (گسترده)» و «ذهن

^{1.} Suchman

^{2.} Embodiment

^{3.} Enacted

^{4.} Distributed

^{5.} Roth and Jornet

^{6.} Robbins and Aydede

^{7.} Embedding

^{8.} Extension

گسترش یافته» در نظر گرفته شده است (کلارک و چارملز ۱۹۹۸).

این نظریهٔ نوظهور چشماندازهای جدیدی در عرصه های مختلف علم از مهندسی رباتیک، هوش مصنوعی تا فلسفه، روانشناسی و سایر حوزههای نظری گشوده است. ورود ایس نظریـه به عرصهٔ تعلیم و تربیت را نیز نمی توان انکار کرد، چرا که این رویکرد به عوامل متعددی از جمله ذهنیّت، زمینه، موقعیت، کنشگران، فرهنگ، اجتماع و محیط را توجه کرده است. تعلیم و تربیت عرصهای است که با تعامل عوامل متعدد به امر آموزش و شکل گیری دانش و یادگیری اقدام می کند. نگاه ویژهٔ این نظریه به تعامل شناخت با عوامل محیطی پیرامون شاید بتواند راهگشای بهتری برای توسعه و بهبود عرصههای مختلف تعلیم و تربیت باشد.

نظریهٔ شناخت موقعیتی یک تغییر رویکرد به یادگیری و تدریس است. دیگر یادگیرندگان صرفاً به عنوان دریافتکنندگان دانش و فهم آنچه مربیان یا سایر منابع ارائه مییدهنـد، در نظـر گرفته نمی شوند، بلکه دانشی است که با تعامل معلم، یادگیرندگان و سایر منابع ساخته می شود و توسط معلم و یادگیرندگان به کار برده میشوند. تعامل بین عوامل یادگیری به چندین طرق ممكن است كه مهمترين مشخصهٔ آن كنش مشترك بين طيفي از مشاركتكنندگان است (گرینو ، ۲۰۱۴: ۴). این نظریه بر این باور است که یادگیری و تربیت چیزی جز شکل گیری معنا برای انسان نیست و معنا براساس تعامل اجتماعی شکل می گیرد (براون و همکاران، ۱۹۸۹؛ ليو و ونگر ٌ، ۱۹۹۱).

تاکنون نظریههای مختلف، نگاه متفاوتی به شکل گیری معنا و دانش در نزد افراد داشتهاند. نظریه های رفتارگرایی در پرتو معرفت شناسی ویژه خود، دانش را نتیجهٔ رفتارآموزی ناشمی از تعامل بدن انسان با محیط پیرامون می انگارند. در مقابل آن نظریه پردازان شناختی دانش و معنا را بازنمایی های ذهن از دنیای بیرون می دانند. نظریهٔ نوظهور شناخت موقعیتی با نگاهی دوباره به چگونگی شکل گیری معنا توجه می کند. این نظریه با تکیه بر دیدگاه سازنده گرایان اجتماعی و فرهنگی ادعا می کند که معنا از طریق تعامل افراد با دنیای اجتماعی در قالب فرهنگ، جوامع و کنشهای آن حاصل می شود. این بحث بر دو پیش فرض استوار است؛ مشارکت افراد در

^{1.} Chalmers

^{2.} Greeno

^{3.} Brown

^{4.} Lave and Wenger

جوامع عمل مانند محیط کار، تجربیاتی را ارائه می دهد که به ساخت دانش کاربر دی منطبق با جوامع عملی منجر می شود که در آن باید از دانش استفاده شود (بیلت^۱، ۱۹۹۵: ۲۱).

به باور استیفن ٔ (۱۹۹۴) عوامل خارج از ذهن نقش مهمی در تفکّر و کـنش ایفـا مـیکننـد. فرآیندهای شناختی بهوسیله تأثیرات خارجی چون تعاملات اجتماعی با همتایان و متخصصان، فعالیتهای یادگیرندگان و توانایی آنها در درک ماهیت و مفاهیم عمل حرفهای تعدیل میشوند. با این حال، عوامل خارجی صرفاً تعیین کننده دانش و معنا نخواهند بود. چرا که پیش از آن، افراد به طور فردی با استفاده از ساختار دانش و فهم خود به دانش مشتق شـده از زمینـهٔ اجتماعی معنا می بخشند (بیلت، ۱۹۹۴: ۹). نیومن و همکاران (۱۹۸۹) تجارب شخصی یا تاریخچههای رشدی آرا متأثر بر شکل گیری فردی معنا میدانند و هدف اصلی ارتباطات را ایجاد درک مشترک تلقی می کنند. انسان ها - به این دلیل که معنی را به شکل یکنواخت نمی سازند، به کار بر روی بین ذهنیتها ^۴ نیاز دارند (بیلت: ۲۰۰۲: ۴۶۵) همان طور که والسینر ^۵ (۱۹۹۴) به همکاری در ساخت دانشی کنش متقابل در ساخت دانش اشاره می کند که از طریق آن هر دو شناسا^۴ و شناساننده ۲ مبادله می شوند (بیلت، ۲۰۰۲: ۴۶۶). چنین نتیجهای برای فعالیت روزمره انسان و تعامل انسان در فرایندهای زندگی، کار و برقراری ارتباط مهم است. بهمنظور یادگیری فعالیت حرفهای مشتق شده از تاریخ و فرهنگ، بین ذهنیتی به عنوان وسیلهای برای کارکنان است که دستیابی به درک مشترک و توانایی انجام فعالیتهای حرفهای مطابق با همكاران با تجربه و شرايط مورد نياز محيط كار را ممكن مي كند (همان، ۴۶۵).

باتوجه به ویژگی های نظریهٔ شناخت موقعیتی از جمله تأکید بر ملازمات فرهنگی-اجتماعی، کنش گری، بدنمندی و توزیعی، این نظریه پیوند ناگسستنی با عرصهٔ عمل دارد و تبیین بهتری از عمل آدمی بهدست میدهد. از این رو تربیت به منزلهٔ قلمرو عملی همانند سایر حوزههای عمل در پرتو این نظریه امکان متفاوتی برای درک دقیـقتـر تعامـل بـین عوامـل و

^{1.} Billet

^{2.} Stephen

^{3.} Ontogenies

^{4.} Intersubjectivity

^{5.} Valsiner

^{6.} Object

^{7.} Subject

كنشگران تربيت فراهم خواهد كرد. از سوى ديگر، به طور منطقى هر نوع تـلاش بـراى فـراهم آوردن موقعیت یا فرصت تربیتی متضمن مفهومی از شناخت است. این مفهوم به طـور ضـمنی تصمیمات ما برای تدارک محیط تربیتی را تحت تأثیر قرار می دهد. بنابراین، مسألهٔ اساسی ایس است که چنان چه شناخت موقعیتی را مبنای مفروض تلقی کنیم، دلالتهای تربیتی آن به طور عام و تربیت معلم به طور خاص چه وجهی پیدا خواهد کرد؟

این پژوهش درصدد بود که با مطالعهٔ نظریه شناخت موقعیتی، اصول اساسی نظریـهٔ شـناخت موقعیتی را به منظور تدوین برنامهٔ درسی در حوزهٔ تربیت معلم را ارائه دهـد. پژوهشـگران بـا پیشنهاد مدل برنامهٔ درسی تربیت معلم به آن امید هستند که نظام تربیت معلم ایران بتواند معلمانی شایسته و حرفهای تربیت کند.

روش

این پژوهش با استفاده از روش پژوهش هنجاری ٔ به بررسی دلالتهای تربیتی نظریهٔ شـناخت موقعیتی اقدام کرده است. هدف این نوع پژوهش در حوزهٔ برنامهٔ درسی، ارتفاع بخشیدن به اندیشهٔ جاری و برانگیختن قوهٔ تصور از طریق ارائهٔ برنامهٔ درسی مبتنی بر هنجارهای بدیل است. پژوهش هنجاری فرض می کند که ارزشهای موجود می تواند موضوع کشف، بازسازی و اصلاح قرار گیرد. به طور کلی این نوع پژوهش به دنبال آن است که چه ارزشها و هنجارهایی برای برنامهٔ درسی اهمیت دارد؟ و برنامهٔ درسی تربیت معلم چه ارزشهایی را باید پوشش دهـد تـا كفايـت مطلوبيـت لازم را دارا باشـد؟ فلسـفهٔ پــژوهش هنجـاري بيانيـههـا و توصیههایی در خصوص غایتها، اصول، وسایل، روشها و موادی را شامل می شود که موضوع تعلیم و تربیت است. پژوهش هنجاری این کار را با فراخاندیشی به جای محدود نگریستن، ترکیب به جای تحلیل صرف و به پیشراندن به جای انتقاد را نیز متجلعی معی کند (شورت٬ ۱۳۹۱: ۲۹۴–۲۹۹). پژوهش حاضر به دنبال تبیین کاربرد نظریهٔ شناخت موقعیتی در برنامهٔ درسی تربیت معلم بود. بدین منظور ابتدا با مراجعه به پایگاههای اطلاعاتی داخل و خارج، كتب، اسناد، مدارك و تحقيقات انجام شده، ابعاد مختلف نظريـهٔ شـناخت مـوقعيتي بــا

^{1.} Normative Inquiry

^{2.} Short

روش تحلیل اسنادی و استنتاجی بررسی و تحلیل شد. به این صورت که بـا بررسـی تحلیلـی نظریهٔ شناخت موقعیتی و تطبیق آن با نظام تربیت معلم اصول اساسی تربیتی متناسب با نظریـهٔ شناخت موقعیتی شناسایی و خلق شد.

دلالتهاى تربيتي نظرية شناخت موقعيتي

جدول ۱ خلاصهای از اصول کلیدی است که ویلسون و مایرز (۲۰۰۰) بر مبنای نظریهٔ شناخت موقعیتی طراحی محیطهای یادگیری ارائه دادهاند. رویکرد شناخت موقعیتی به محیط یادگیری توجه زیادی به عواملی چون زبان، فعالیتهای افراد و گروهها، معانی و تفاوت های فرهنگی، ابزارها (از جمله ابزار و محیط های کامپیوتری) و تعامل همهٔ این عوامل با هم دارند. ساماندهی یک محیط یادگیری مولد شامل درک این موضوع است که چگونه این مؤلّفهها تعامل یابند تا نتیجهٔ آن مشارکت در فعالیتهایی شود که برای افراد و گروهها ارزشمند است. اصول این نظریه به طور کلی در جدول زیر آورده شده است که در ادامه از منظر سایر صاحبنظران این نظریه تشریح خواهد شد.

جدول ۱: اصول شناخت موقعیتی مرتبط با محیطهای یادگیری (ویلسون و مایرز، ۲۰۰۰: ۷۱).

تفکّر، یادگیری و شناخت در زمینههای خاصی واقع شده است و یادگیری غیر موقعیتی نیست.	یادگیری در زمینه
افراد در جوامع عمل کنش و معناسازی میکنند. این جوامع منابع و حاملهای معنا هستند و کنشی مشروع را به کار میگیرند. جوامع، فعالیتهای گفتمانی مناسب را تعریف و میسازند.	جوامع عمل
یادگیری به عنوان تعلق و مشارکت در جوامع عمل نگریسته می شود. یادگیری فرایند دیالکتیکی تعامل با سایر افراد، ابزارها و جهان فیزیکی است. شناخت به کنش گره خورده است؛ کنش فیزیکی مستقیم، تأمل مشورتی و کنش درونی. برای فهم اینکه چه	یادگیری به عنوان مشارکت فعال
چیزی یاد گرفته میشود باید دید که چگونه در درون زمینهٔ فعالیتی آموخته میشود. دانش در کنشهای افراد و گروهها جای داده شده است. تکامل دانش با مشارکت افراد در موقعیتهای جدید و مذاکره دربارهٔ روشهای خود، صورت میگیرد. توسعهٔ دانش	دانش در کنش
در موقعیت های جدید و مدافره درباره روسهای حود، صورت می دیرد. نوسته دانس و شایستگی همانند توسعهٔ زبان مستلزم فعالیت دانش مداوم در موقعیت معتبر است. شناخت به استفاده از انواع مصنوعات و ابزارها، به ویژه زبان و فرهنگ بستگی دارد.	
این ابزارها و محیطهای ساخته شده، رسانهها، اشکال یا جهانهایی هستند که از طریق آن شناخت اتفاق میافتد.	میانجی گری مصنوعات

ابزارها تجسم تاریخ یک فرهنگ هستند. آنها تفکّر و فرآیندهای عقلانی را فعال یا	ابزارها و مصنوعات
محدود میکنند. آنها همچنین ابزارهای قدرتمند انتقال فرهنگ محسوب میشوند.	به عنوان سرمایههای
	فرهنگي
ابزارهای شناختی دربرگیرندهٔ اشکالی از استدلال و بحث هستند که در جامعه به عنوان	
هنجاری پذیرفته میشوند. استفاده از یک ابزار به شیوهای خاص، مستلزم پذیرش	قوانین، هنجارها و
سیستم اعتقادی فرهنگی در مورد چگونگی استفاده از این ابزار است.	باورها
موقعیتها در یک زمینهٔ تاریخی، از جمله تجارب گذشته و تعاملات شرکتکنندگان و	
همچنین نیازها و رویدادهای پیش بینی شده معنی یابند. فرهنگها، از طریق ابزارها،	تاريخ
مصنوعات و شیوههای گفتمان، مفهوم انباشته گذشته را تجسم میدهند.	C
شناخت بهتر میتواند به عنوان یک تعامل پویا بین سطوح فردی و اجتماعی شناخته	
- شود.	سطوح مقياس
درست همانطور که موقعیتها شکلدهندهٔ شناخت فردی هستند، تفکّر و کنش فردی	
نیز موقعیت را شکل میدهند. این تأثیر متقابل، مفهوم جایگزین علیت سیستماتیک بر	تعامل گرایی
علیت شی خطی مفروض شده را بنا مینهد.	
مفهوم افراد از خود _ از هویّت مداوم، جدا از افرادی که هنوز متعلق به گروههای	
نادرستی هستند - یک مصنوع ساخته شده با بسیاری از کاربردها است. مردم دارای	<i>هو</i> یّت و ساختار خود
هویّت چندگانه هستند که می توانند به عنوان ابزاری برای تفکر و کنش بهکار گیرند.	3 3 3
J. J . G J , C J , C J . J G	

یادگیری در زمینه

شناخت برخاسته از ارتباطات و تعاملاتی است که بدن مادی یک عامل بــا محـیط فیزیکــی و اجتماعی پیرامون خود دارد؛ بنابراین، شناخت در سراسر زمینه های اجتماعی و مادی به دلیل ویژگیهای موقعیتی، احاطه شده و کنشی توزیع شده است (راث و جورنت، ۲۰۱۳: ۴۶۴). امکان ندارد دانش را از بستر فعالیتی که در آن توسعه یافته است، جـدا و منفصل تصـور کـرد (براون و همکاران، ۱۹۸۹: ۳۲). بیلت (۱۹۹۵) رویکرد موقعیتی به یادگیری، شرایط محیطی و كنش در بستر موقعيت را همواره كنندهٔ توسعه دانش و انتقال آن ميداند (بيلت، ١٩٩٥: ٢١).

كاربردپذيري در تربيت معلم: حرفهٔ معلمي نيازمند دانشي است كه برخاسته از موقعيت تدریس خواهد بود. در نتیجه، بحث دربارهٔ توسعهٔ دانش حرفهای نیاز به آن دارد که محیط کار

به عنوان زمینهٔ معتبر برای این توسعه لحاظ شود. مطابق این اصل، یادگیری، شناخت و تفکّر در یک زمینهٔ خاص شکل می گیرد. بنابراین، تربیت افراد در محیط آموزشی مجزا از محیط کاری، تربیت کارا و مطلوبی را شکل نخواهد داد. عدم رعایت این اصل، این باور نظریه پردازان سنتی شناختی نظیر اندرسون (۱۹۸۵) را تقویت می کند که دانش تئوری حاصل از محیطهای آموزشی به راحتی در محیطهای کاری قابل تبدیل به دانش عملی خواهد بود. چرا که به اکتساب و ذخیرهسازی دانش در ذهن باور دارند. بر خلاف آن، نظریه پردازان شناخت موقعیتی دشواری انتقال دانش مفهومی به عملی را ناشی از جدایی دانش از زمینه مورد کاربرد آن میدانند. نظام تربیت معلم ایران فرض را بر اولی می نهد و نگاه خود را به مدارس صرفاً به عنوان محیطهایی برای تمرین حرفهٔ معلمی کاهش می دهند. آنچه که در سیستم تربیت معلم ایران دلیل مهمی عنوان محیطهایی برای تمرین حرفهٔ معلمی کاهش می دهند. آنچه که در سیستم تربیت معلم در عدم شکل گیری دانش کاربردی مورد نیاز برای حرفهٔ معلمی دانست. بر مبنای اصل یادگیری در زمینه، پیشنهاد می شود مدارسی را به عنوان محیط کار دانشجویان تربیت معلم در دانشگاه فرهنگیان و در ارتباط با آنها جای داد. به گونهای که رابطهٔ هماهنگ و تنگاتنگ دل دانشگاه فرهنگیان و در ارتباط با آنها جای داد. به گونهای که رابطهٔ هماهنگ و تنگاتنگ داشته باشند.

جامعة عمل

کلی ^۲ (۲۰۰۶) جامعهٔ عمل را بستری می داند که در آن دانش در میان اعضای گروه ساخته و توزیع می شود. بسیاری از وظایف مانند انجام عمل جراحی قلب یا حرکت یک کشتی برزگ، بر توانایی فرد برای انجام آن متکی نیست، بلکه نیازمند اجرای مشارکتی گروهی است که دارای یک واقعیت مشترک هستند و مشارکت بین آنها فعالیت را تسهیل می بخشد. در چنین شرایطی، شناخت را نه در کاسه سر افراد، بلکه باید در ارتباطات مشارکتی یافت شود. فرایندهای شناختی نه تنها بر روی محیط اجتماعی، بلکه بر تجهیزات فنی و ابزارها (نمایشگرها، بازخوانیها، نقشهها و غیره) ترسیم می شود که دانش جالب توجهی از آنها

^{1.} Anderson

^{2.} Kelly

دريافت مي شود، كه پيشتر دربارهٔ آنها بحث خواهد شد. ماحصل اين ارتباطات شناخت واقعاً اجتماعی است که از طریق داربستهای محیطی، اجتماعی و غیر اجتماعی به فراتر از افراد گسترش می یابد (اسمیت و سمین'، ۲۰۰۷: ۱۳۴).

کاربردپذیری در تربیت معلم: به باور راث و مک لین ^۲ (۱۹۹۷) کنشگران چشـمانـدازها و دیدگاههای متفاوتی نسبت به موضوعات دارند و ذهنیّتهای خاص خود را حول مسائل شکل می دهند. بر این اساس ذهنیّت و چشم اندازی که دانشجو معلمان نسبت به فعالیت های زمینه های کاری خواهند داشت با ذهنیّت سایر کنشگران دخیل در سیستم تربیت معلم چون همتایان آنها، معلمان متخصص و اساتید دانشگاه بسیار متفاوت است. به همین دلیل است که نظریهپردازان شناخت موقعیتی (بیلت، ۱۹۹۴، گرینو، ۱۹۹۸) به تعامل بین ذهنیتها اشاره می کنند که با شکل دهی جوامع عمل شدنی است. تعامل و مشارکت کنشگران به عنوان اعضای جوامع عمل که در تربیت معلم، استادان راهنما و معملان مربی (معلمان باتجربه دعوت شده به دورههای آموزشی)، کارکنان مدارس و دانشجو معلمان و همتایان آنها محسوب می شوند، نقش مهمی در رشد حرفهای دانشجو معلمان ایف خواهند کرد. بر این اساس، طراحی و سامان دهی جوامع عمل در برنامهٔ درسی تربیت معلم ضروری است به گونه ای که امکان تعامل و مشارکت تازه واردها و خبرگان را در سطح دانشگاه و مدرسه فراهم میکند. آنچه که در این جوامع اتفاق خواهد افتاد، صرفاً جمع آوري دانش فردي اعضاي آن نيست، بلكه تأملي عميق و غنی دربارهٔ ماهیت کنشها و فعالیتها در مدارس و کلاسهای درس به عنوان محیط کار خواهد بود. در این جوامع برای ذهنیّتها، رویکردها و روشهای متضاد در مواجه با مسائل برخاسته از موقعیت، بینش و راه حل هایی به ارمغان خواهد آمد که بدون وجود اعضا امكانپذير نخواهد بود. دانشجويان با حضور در جوامع عمل مي توانند دربارهٔ تصورات غلط و استراتژیهای ناکارا بحث کنند. همچنین مشارکت در جوامع عمل، آن ها را برای اجرا تمام نقش های مربوط به فعالیت های معتبر و تأمل مولدانه بر عملکرد خود توانا می کند.

^{1.} Smith and Semin

^{2.} McLellan

یادگیری به عنوان مشارکت فعال

انجام دادن و دانستن، متصل و جدایی ناپذیر هستند. در این نگاه یادگیری نوعی حل مسأله در ارتباط با محیط پیرامون نگریسته می شود. چرا که ماهیت فعالیت های برخاسته از موقعیت، منابع موجود و نوع روشهای مورد نیاز برای حل آن تنها مبتنی بر دانـش انتزاعـی نمـی توانـد باشد. بلکه حل نوآورانه مبتنی بر نگریستن به مسائل در زمینهای خاص است که فعالیت در آن واقع شده است (براون و همكاران، ۱۹۸۹: ۳۵). بیلت (۱۹۹۴) اشاره میكند كه در محیط كار یادگیرنده قادر به مشاهده، مشارکت و راهنمایی توسط متخصصان در یک بستر فرهنگ معتبر کنش است و صلاحیتهای مورد نیاز را کسب می کند. متخصصان به عنوان مربی باید به یادگیرندگان اجازه دهند تا کنشها، مفاهیم و فعالیتها را بسازند (بیلت،۱۹۹۴: ۹). به این معنی که یادگیرندگان زیر نظر متخصص در ساخت دانش خود مشارکت می کنند. این بیان برخلاف انتقال یک طرفهٔ دانش و فردگرایی مطلق، میانه ای را می گزیند که دانش فردی با تأثیر از محيط پيرامون ساخته مي شود.

کاربردیذیری در تربیت معلم: بر مبنای اصل یادگیری به عنوان مشارکت فعال، دانش مورد نیاز برای حرفهٔ معلمی از طریق انتقال اطلاعات از استاد به دانشجومعلمان در محیطهای آموزشی حاصل نمی شود، بلکه باید فرصتی فراهم شود تا دانشجومعلمان از طریق تجربهٔ عینی فعالیتها و حضور و حرکت در دنیای واقعی معلمی به عنوان زمینهٔ معتبر به شناخت و دانـش دست یابند. همان طور که براون و همکاران (۱۹۸۹) اشاره کردند، این امر از طریق کارآموزی شناختی قابل حصول است. مشارکت دانشجو معلمان در قالب کارآموزی زیر نظر معلمان با تجربه می تواند درک درستی از تدریس موفق به آنها ارائه کند. به کاربردن کارآموزی شناختی در مقابل کارآموزی سنتی نظیر آنچه که در کارگاههای صنایع و هنر بهره گرفته میشود، به این دلیل است که این نوع کارآموزی امکان آن را فراهم میکند که دانشجو معلمان به لایههای ینهان بار شناختی؛ ذهنیّتها و معناها دخیل در کنش معتبر معلمی دست یابند. براساس دیدگاه نظریه پردازان شناخت موقعیتی، مشارکت دانشجومعلمان در کارآموزی باید بر مبنای مفهوم «مشاركت تدريجي مشروع از حاشيه به مركز " شكل بگيرد. طيف اين فرآيند از مشاهده

^{1.} Legitimate Peripheral Participation

و مدل سازی ٔ تا داریست زنی ٬ مربیگری ؓ و استقلال در انجام فعالیت معتبر امتـداد دارد. در این فرآیند دانشجومعلمان ابتدا به مشاهدهٔ درک جنبههای اساسی محیط و مشکلات تـدریس می پردازند، در ادامه مسئولیت بیشتری را به دست می آورند و با معلمان همکاری می کنند. برای نمونه، تصحیح برگهها آنها را با شیوهٔ تفکر دانـشآمـوزان و نـوع دشـواریهـا و مشـکلات و اشتباهات آنها آشنا می کند. در مرحلهٔ داربست زنی و مربیگری، دانشجو معلمان مسئولیت بیشتری را به عهده می گیرند. برای مثال یک جلسهٔ تـدریس را بـا همراهـی و راهنمایی معلـم متخصص تجربه میکنند. این مرحله به نوعی مشارکت هدایت شده ٔ نیـز نامیـده مـیشـود. در مرحلهٔ آخر، دانشجو معلمان فرصت انجام فعالیت تدریس با استقلال کامل را تجربه میکننـد و این آغازی برای شروع حرفهای فعالیت معلمی است.

دانش در کنش

دانش صرفاً به معنای بازنمایی ذهنی حقایق و قوانین جهان نیست، بلکه شناخت کنشی^۵ است و به این اشاره دارد که چگونه یک ارگانیسم در جهان کنش میکند (راث و جورنت، ۲۰۱۳: ۴۶۴). هنگامی که افراد در تفکر و کنش روزمره شرکت میکنند، بیش از صرفاً اجرای یک فرايند يا وظيفه، دانش خود را به طريقي، هرچند دقيـق، توسـط ايـن فراينـد تغييـر مـي دهنـد. محتمل ترین تغییرات ناشی از تفکّر روزمره و کنش در محل کار، تقویت یا پالایش آنچه که قبلاً شناخته (دانسته) است (بیلت، ۲۰۰۴: ۳۱۵–۳۱۴). بنابراین، یادگیری و کنش به طور قطعی تفکیکناپذیر هستند؛ یادگیری یک فرایند مداوم است که از طریق کنش در موقعیتها بهوجود می آید (براون و همکاران، ۱۹۸۹: ۳۳).

کاربردپذیری در تربیت معلم: به بیان راث و مک لین (۱۹۹۷) یادگیری دانش عملی همانند یادگیری رانندگی است، ما رانندگی را یاد می گیریم بدون آن که درکی از مفاهیم فيزيكي انتقال نيرو از موتور به لاستيكها يا فن آوري فر آيند توليد لاستيك داشته باشيم. براين

^{1.} Modeling

^{2.} Scaffolding

^{3.} Coaching

^{4.} Guided Participation

^{5.} Enacted

اساس، دانش مورد نیاز معلمی صرفاً در برنامههای درسی و محتوای از پیش تعیین شده یافت نخواهد شد، بلکه بیشتر یک دانش عملی است. دانشجو معلمان در خلال کنش در فعالیت معتبر قادر خواهند بود حیطهٔ دانش خود را از دانش مفهومی مشتق شده از محتوای آموزشی به دانش در حیطه های مختلف از جمله دانش در مورد دانش آموزان، مواد، ابزار و مصنوعات فرهنگی، فرهنگ و تاریخ، استراتزیهای تدریس، زمینه (کلاس درس و مدرسـه) و انتظارات والدين و دانش آموزان گسترش دهند و دانش خود را براساس ايـن عوامـل تصـفيه و پـالايش کنند. برای دستیابی به دانش واقع شده در کنش، مشارکت افراد در فعالیتهای روزمره و مكالمه با همتایان و متخصصان در مورد این فعالیتها كمك كننده است، چرا كه معنا و منطق فعالیت و اقدامات شکل گرفته در موقعیت را برای آنها روشن می کند.

میانجی گری مصنوعات

مصنوعات محيط كار شامل اشياء، نشانهها، ابزارها و نمادها همانند ساير نشانههاي بصري و ارائه شده در موقعیت هستند که دستیابی به دانش مورد نیاز برای عملکرد را فراهم میکنند. بـر مبنای فرض نظریهٔ شناخت موقعیتی، ابزارها و مصنوعات فرهنگی وسیلهای برای انسان به منظور هماهنگسازی کنشهای موقعیتی خود با دیگران و برای عاملین به منظور تحریک ذهنشان است (راث و جورنت، ۲۰۱۳: ۴۶۸). تعهد اصلی نظریهٔ شناخت موقعیتی بـر تجزیـه و تحلیل عملکرد و تحولات سیستمهای فعالیت است که معمولاً شامل چندین نفر و ابزارها و مصنوعات فرهنگی است. تحلیل سیستمی چگونگی این عملکردها و تحولات منجر به تسهیل عملکرد و یادگیری فردی را مطالعه می کند (ساویر و گرینو، ۲۰۰۸: ۳۴۸).

ابزارها و مصنوعات به عنوان سرمایههای فرهنگی

یادگیری نحوهٔ استفاده از یک ابزار به مراتب فراتر از آن است که در مجموعهای از قوانین صريح بتوان بـهدسـت آورد. موقعيـت و شـرايط اسـتفاده آن مسـتقيماً برخاسـته از محـدودهٔ فعالیتهای جامعهای است که از این ابزار استفاده می کند و توسط نگرش اعضای آن جامعه به جهان شکل گرفته است. جامعه و دیدگاه آن هستند که چگونگی استفاده از ابزار را تعیین

مے کنند (براون و همکاران، ۱۹۸۹: ۳۳).

کاربردیذیری در تربیت معلم: بر مبنا اصل مصنوعات فرهنگی و ابزار و مصنوعات به عنوان سرمایه های فرهنگی، دانش معلمی در بستر مدرسه طی سیستم فعالیت های معتبر واقع شده است و مجموعهای از کنشگران و مصنوعات در آن مشارکت دارند که آموزگاران، معلمان، مواد برنامهٔ درسی، طرح درسها، پوشههای کار، کتابهای راهنمای معلمان، زبان، ابزارهای آموزشی و تکنولوژیکی و محیط فیزیکی را در برمیگیرد. از آنجا که دانش در سراسر این عوامل توزیع شده است، مصنوعات فرهنگی نیز چون ابزار و زبان در شکل دهی این دانش مشارکت دارند. دورههای کارآموزی شناختی و جوامع عمل می تواند فراهم کنندهٔ فرصت استفاده از مصنوعات فرهنگی در فعالیتهای روزمره برای دانشجو معلمان باشد تا به درک عمیق تری از فرهنگ استفاده از مصنوعات دست یابند.

قوانین، هنجارها و باورها

یک اصل قدرتمند شناخت توزیعی این است که افراد به طور کلی انگیـزه دارنـد کـه عقایـد و نگرش مشابه داشته باشند. یک مثال این موضع «تأثیر دانش عمومی» است؛ اطلاعاتی که از نظر چندین عضو گروه شناخته شده است، درمقابل اطلاعاتی مربوط به یک عضو منحصر بـه فـرد گروه، وزن بیشتری دارد (سمین و اسمیت، ۲۰۱۳: ۱۳۸). با توجه به تأثیرات اجتماعی و فرهنگی، ارزشها مؤلّفهٔ اصلی شناخت محسوب می شود و در ارائه ساختار و معنا به فرآیند فردی تفکر و کنش نقش دارند. در بستر یک شغل آنچه که بیشتر از گزارهها و رویهها اهمیت دارد، ارزشهایی است که از تلاشهای کنشگران حمایت میکند (بیلت، ۱۹۹۴: ۱۰). کنشهای حرفهای مستلزم اعمال ارزشهای خاص است؛ به عنوان مثال، پزشکان با احتیاط، خلبانان مراقب، پرستاران مراقب، معلمان عادل. ارتقاء این ارزشها و برجسته کردن آنها، ممکن است به راهنمایی توسط همکاران متخصص تر نیاز باشد (بیلت، ۲۰۰۲: ۳۳).

کاربردپذیری در تربیت معلم: هر یک از کنشگران بر مبنای سیستم اعتقادی و باورهای خود، در زمینهٔ تدریس و یادگیری به کنش و فعالیت اقدام می کنند. هنجارها و باورهای دانشجو معلمان، معلمان متخصص و متخصصان دانشگاهی به کنش تـدریس ممکـن اسـت متفاوت باشد، چرا که منبع این باورها، محصول تاریخچهٔ رشدی، انعکاس تجربیات زندگی

آنها یا نتیجهٔ فرایندهای اجتماعی شدن در جوامعی است که به آن تعلق داشتهاند. بررسی باورها و ارزشهای که کنش حرفهای بر مبنای آن انجهام می شود، در بهبود کنش حرفهای مطلوب مؤثر است. آنچه اهمیت دارد این است که ارزشهای نامطلوب انتقال داده نشود. در برنامهٔ درسی تربیت معلم، بهتر است باورها و هنجارهای هر یک از کنشگران را در زمینهٔ تدریس و یادگیری در نظر بگیریم. در این راستا کنشگران با گفتمان در قالب جوامع عمل به باورهای خود در زمینهٔ کنش معتبر در تدریس و یادگیری وضوح و شفافیت بیشتری دهنــد. در این بین ممکن است هر یک از کنشگران برخی از باورهای خود را تغییر و تداوم بخشند و به سیستم ارزشی و باوری پالایش شده و منسجمتری دربارهٔ تدریس دست یابند.

تاريخ

دانش لازم برای کنش حرفهای از درون فرد حاصل نمی شود. در عوض، در طی زمان، از لحاظ اجتماعی شکل گرفته و تصفیه شده است. مسألهٔ اصلی در بحثهای معاصر دربارهٔ شناخت انسان (و در نتیجه یادگیری) مربوط به روابط بین دنیای اجتماعی و کنش افراد در دنیای اجتماعی است. دانش آموخته شده از جامعه شناسی شامل تاریخ و فرهنگ بر می خیزد و همچنین به صورت موقعیتمدارانه بازنمود می شود (بیلت، ۲۰۰۲: ۴۵۹). بنابراین، بررسی یادگیری یک فعالیت تاریخی و فرهنگی (فعالیت حرفهای) که موقعیت مدارانه شکل گرفته است و ارائهٔ فرصتهایی برای مشارکت افراد در این فعالیتها در محیط کار، برنامهای مفید ۲ برای درک یادگیری و توسعهٔ دانش انسان در راستای تاریخ و فرهنگ جامعه محسوب میشـود (همان: ۴۶۰).

کاربردپذیری در تربیت معلم: برمبنای این اصل، دانشجو معلمان یک عامل مهم تغییر محسوب می شوند که درک جامعه شناسی (فرهنگ و تاریخ) فرآیند تدریس و یادگیری به بررسی روند فعلی در تدریس، تجربیات عملی دیگران، جلوگیری از اشتباهات احتمالی و شروع اقدامات بهینه مؤثر خواهد بود. با در نظر گرفتن این اصل در جهت بهبود برنامههای تربیت معلم، می توان بیان کرد که هدایت مستقیم دانشجو معلمان توسط معلمان متخصص و با

^{1.} Situationally

^{2.} Platform

تجربه و پشتیبانی و هدایت غیرمستقیم از مشاهده کنشگران و مصنوعات محیط کار و دیگر كاركنان، دسترسى به دانش اجتماعي شكل يافته را تسهيل مي بخشد. به علاوه، داستان سرايي توسط معلمان متخصص در قالب جوامع عمل به دانشجو معلمان كمك ميكند تا جامعهشناسي روند تدریس در شرایط مختلف و کنش مورد نیاز در آن شرایط را درک کنند.

سطوح مقياس

آوردههای محیط کار '، به فرصتها و قابلیتهایی اشاره دارد که محیط کار برای کارکنان فراهم می کند. آورده ها در محیط کاری برای تمامی کارکنان یکسان محیا نمی شود. بلکه، معیارهایی در توزیع آن نقش دارند که شامل ادراک از صلاحیت افراد؛ نژاد کارگر (هال ، ۱۹۹۷)، جنسیّت (تام ، ۱۹۹۷)؛ موقعیت کار و وضعیت استخدام (دراه ، ۱۹۹۶)؛ حدودهای ^۵ کاری در محیط کار (برناردع، ۱۹۹۹؛ بیلت ۱۹۹۵؛ دانفورد٬ ، ۱۹۹۸)؛ روابط شخصی، گروهها^ و وابستگیههای ۹ محیط کار (بیلت، ۱۹۹۹). این مسأله که تا چه اندازه افراد یا گروهها در محیطهای کاری پذیرفته (تشویق یا مانع) میشوند، برای فهم و اجرای یادگیری محیط کار ضروری است، چـرا که محیطهای کاری تمایل به رقابت دارنـد (بیلـت، ۲۰۰۱: ۲۱۰). بـر ایـن اسـاس، اَوردههـای محیط کار توسط سلسله مراتب در محیط کار ساخته و توزیع می شود.

کاربردپذیری در تربیت معلم: طراحی و اجرای دورههای کارورزی حرفهٔ معلمی فراتر از فراهم نمودن صرف فرصتهای مشارکتی برای افراد خواهد بود. چرا که شناسایی سطوح مقیاس تأثیرگذار بر پذیرش و تمایل دانشجومعلمان برای مشارکت در اَوردههای محیط کار، ضروری است. طبیعتاً معلمان متخصص نگاهی متفاوت تر و گـاهی تهدیـدکننـدهای نسـبت بـه دانشجومعلمان تازه کار دارند که ممکن است با چشم انداز و هدف برنامههای تربیت معلم

^{1.} Affordances

^{2.} Hull

^{3.} Tam

^{4.} Darrah

^{5.} Demarcation

^{6.} Bernhardt

^{7.} Danford

^{8.} Clique

^{9.} Affiliation

منطبق نباشد. بنابراین، تلاش و حمایت متخصصان برای یادگیری در محیط کار مهم است.

تعامل گرایی

تعامل گرایی دو جانبه بر مبنای بخش عمدهای از کارهای روانشناسی اجتماعی کلاسیک بر روی بدنمندی این سؤال را بررسی می کند که چگونه حرکات یا حالات بدنی خاص بر طیف گستردهای از پدیدههای شناختی یا عاطفی تأثیر میگذارد و همچنین اینکه چگونه مفاهیم انتزاعی مبتنی بر فرآیندهای حسی حرکتی است (سمین و اسمیت، ۲۰۱۳: ۱۳۱). بنابراین، محیط کار فرصتهای یادگیری را فراهم میکند (آوردههای محیط کار) و افراد، مشارکت در فعالیتها و حمایتها و راهنمایی های ارائه شده توسط محیط کار را برمی گزینند. این پایگاههای دوگانه برای مشارکت در کار مشارکت همکارانه می روابط بین آنها، برای درک نوعی یادگیری فراهم شده در محیط کار اساسی است (بیلت، ۲۰۰۱: ۲). بیلت این تعامل دو جانبه را تعیین کنندهٔ کیّفیت یادگیری آنها میداند (بیلت، ۲۰۰۱: ۳).

کاربردپذیری در تربیت معلم: اصل تعامل گرایی دو جانبه نشان میدهد که توزیع فرصتهای شغلی در محیط کار به اصل سطوح مقیاس وابسته است. بر اساس این اصل، بـرای بهبود یادگیری دانشجو معلمان، نیاز به توسعه و اجرای مناسب آوردههایی در محیط مدارس است که برای تمامی کنشگران دعوت کننده (یذیرا) باشند؛ بنابراین، مهم است که بررسی شود آیا فرصتهای محیط کار برای تمامی کنشگران قابل دسترسی است؟، صرفنظر از سن، جنسیّت و نوع کار و سایر عوامل. در ایس راستا بهتر است که پیش از توزیع افراد در محیطهای کار، سطوح مقیاس (عوامل فردی و موقعیتی) شناسایی شود تا افراد به مشارکت فعالانه تشویق شوند. شاید اقدام به نیازسنجی از سوی اساتید راهنما پیش از اجرای دورههای كارورزي، در جهت تحقق اين اصل كمك كننده باشد. البته، توجه به اين نكته ضروري است كه دانشجو معلمان صرفاً محور برنامهها نخواهند بـود، بلكـه انتخـاب مناسـب و آمـادهسـازي متخصصان و راهنمایان نیز اهمیت دارد. همچنین، ایجاد تعاملات و پشتیبانی در فضایی مثبت و حمایت از تمامی کنشگران در محیط کار، ایجاد فرصت هایی بـرای کـنش آزاد، آگاهانـه و منتخبانه برای کنشگران، ارائه بازخورد مثبت به کنش های تازهکاران و امکان گفتگو در مورد

^{1.} Co-participation

موقعیتها و کنشها، توسعهٔ استراتژیهایی را تقویت خواهد کرد که می توانند به چالش های کاری پاسخ دهند. برای کاهش اثر منفی فرهنگهای محیط کار بر مشارکت کنشگران، تـدوین راهنمای عملی کمککننده خواهد بود.

هويّت و ساختار خود

موقعیتها بر خودمفهومی و در پی آن بر بسیاری از رفتارها تأثیر می گذارند. حتی زمینههای اجتماعی گذار (مانند خانه در برابر مدرسه) به طور سیستماتیک خود توصیفی های مختلف را نشان می دهد (سمین و اسمیت، ۲۰۱۳: ۱۳۴). بین مشارکت در تفکّر، کنش و فرآیند تغییر شناختی و تحول هویّت، تمایز کمی وجود دارد. هویّت و تحول آن برای این فرآیندها اساسی است و توسط آنها شکل می گیرد. یادگیری فردی که شامل ایجاد هویّت است، در تفکر آگاهانه روزمره ادامه دارد (بیلت، ۲۰۰۴: ۳۱۵–۳۱۴). با توجه به اینکه افراد در ایجاد معنا از آنچه که با آنها روبرو میشوند، نقش فعالی دارند، تمرکز بـر یـادگیری بـرای تغییـر، زنـدگی کاری، مشارکت در محیط کار نیاز به شناسایی احساس افراد از خود و هویّت دارد کـه هـر دو به واسطهٔ کنش و هدفمندی شکل دهنده و شکل یابنده هستند (همان، ۳۱۵).

کاربردیذیری در تربیت معلم: گی (۲۰۰۰) هویّت را زمینهای میداند که از طریق تعامل فرد و موقعیت، گاهی با تضادهایی بین فرد و حرفه شکل می گیرد. از آنجا که موقعیتها نیز در شکل گیری هویّت و ساخت خود نقش دارند. موقعیتهای متنوع تأثیرهای متفاوتی بـر افـراد و هویّت آنها خواهند داشت. بر این مبنا، هویّتی که دانشگاه به دانشجو معلمان به عنوان دانشجو می بخشد و هویّتی که در مدرسه به عنوان کارورز به آنها تعلق می گیرد، متفاوت خواهـد بـود. با این حال این اثرگذاری یک جانبه نیست. افراد با توجه به ذهنیّتها و هویّـتهـای خـود بـه انتخاب و کنش در محیط کار اقدام می کنند. دانشجو معلمان با دو دنیای متضاد در تعامل هستند، تنش ها و شکاف بین انتظاراتشان در مقابل واقعیتی که در محیط کار روبرو می شوند، بر شکل گیری هویّت حرفهای آنها تـأثیر گـذار خواهـد بـود، فریـدمن (۲۰۰۴) از آن بـه عنـوان

^{1.} Intentionality

^{2.} Contextual

^{3.} Friedman

«رویاهای ویران'» یاد کرده است. بنابراین، فاصله و شکافی بین موقعیت آموزشی دانشگاه فرهنگیان و موقعیتهای کاری مدرسه، هویّتهای متفاوتی را بـرای دانشـجو معلمـان شـکل خواهد داد که بر کنش حرفهای آنها نیز اثر گذار خواهد بود. هماهنگی و مشارکت دو جانبه موقعیتهای آموزشی و کاری در راستای تعامل هویّتها و ذهنیّتهای کنشگرانی سبب آن خواهد شد که عملکرد کنشگران انطباق و هماهنگی بیشتری داشته باشد که بر هویّت بخشی، در نتیجه فعالیتهای تدریس تأثیرگذار خواهد بود. برای انجام این کار، باید در فرآیندهای آموزشی مورد استفاده در برنامهها تجدید نظر شود. روایتها، خاطرهنویسیها، طراحیها و سایر اشکال مختلف نوشته ها و نگاره های تأملی و همچنین ایجاد امکان گفتگو در مورد این منابع دانشی با سایر کنشگران، فرآیندی است که با به کارگیری آن در برنامهٔ تربیت معلم به معلمان آینده کمک میکند تا آگاهی از باورهای شخصیی خود را افزایش دهند و فرهنگ ضمنی جامعه عمل معلمی را بیاموزند و این امر عضویت در جامعهٔ معلمی را برای دانشجو معلمان تسهیل میبخشد. کاربرد اصول شناخت موقعیتی در تربیت معلم به طور خلاصه در جدول ۲ آورده شده است.

جدول ۲: ایده هایی برای تربیت معلم براساس اصول شناخت موقعیتی

ایدههایی برای تربیت معلم	مؤلفههاي شناخت موقعيتي
در نظر گرفتن محیط کار را به عنوان زمینهٔ معتبر؛ مدارس به عنوان محیط کار دانشـجوبان تربیت معلم در دل دانشگاه فرهنگیان و در ارتباط با آنها شکل بگیرند.	یادگیری در زمینه
طراحی و ساماندهی جوامع عمل در برنامهٔ درسی تربیت معلم؛ تعامل، مشارکت و گفتگو میان کنشگران (استادان راهنما و معملان مربی (معلمان باتجربه دعوت شده بـه دورههای آموزشی)، کارکنان مدارس و دانشجو معلمان و همتایان آنها) دربارهٔ آنچـه بـه رسـمیت می شناسند، تصورات غلط و استراتژیهای ناکارا، نقشهای مختلف مورد نیاز برای انجـام حرفه معلمی و صورت گیرد.	جوامع عمل
طراحی کارآموزی شناختی قابل؛ مشارکت دانشجومعلمان در کـارآموزی بایـد بـر مبنـای مفهوم «مشارکت تدریجی مشروع از حاشیه به مرکز» شکل بگیـرد. طیـف ایـن فرآینـد از مشاهده و مدلسازی تا داربست زنی، مربیگری و استقلال در انجام فعالیت معتبر است.	یادگیری به عنوان مشارکت فعال

بحث و نتیجه گیری

تاکنون حوزههای مختلف نظریهٔ شناختی در بهبود و پیشرفت پژوهش های انجام شده در زمینهٔ آموزش و یادگیری تأثیر به سزایی داشته اند. چنانکه امید آن می رود این رویکرد تأثیرات بیشتری در سالهای آتی بر نظامهای آموزشی داشته باشد. در حال حاضر دیدگاه متأخر در حوزهٔ علوم شناختی با نگاهی موقعیتی به شناخت چشمانداز جدیدی را در علـوم مختلـف از علومشناختي، روانشناسي تربيتي، علوم كامپيوتر، انسانشناسي، جامعهشناسي، علوم اطلاعات،

مطالعات طراحي آموزشي و ساير رشتهها گشوده است. در ايين مقالـه، برخـي از بنيـانهـا و چشماندازهای نظریهٔ شناخت موقعیتی در مورد برنامهٔ درسی محیط کار به طور کلیی و برنامهٔ تربیت معلم به طور خاص تبیین شده است. نظریهٔ شناخت موقعیتی چشمانداز جدیدی برای پژوهشهای حوزهٔ تعلیم و تربیت نیز می گشاید که به عنوان پشتوانهٔ نظری کارآمد برای تربیت نیروی انسانی حرفهای، پرکتیکال، کارا و شایسته پیشنهاد می شود.

یژوهش حاضر اصول بنیادی طراحی برنامهٔ درسی تربیت معلم را از منظر نظریهٔ شناخت موقعیتی روشن کرده است. این اصول در برگیرندهٔ یادگیری در زمینه، جوامع عمل، یادگیری به عنوان مشارکت فعال، دانش در کنش، میانجی گری مصنوعات، ابزارها و مصنوعات به عنوان سرمایههای فرهنگی، قوانین، هنجارها و باورها، تاریخ، سطوح مقیاس، تعامل گرایمی، هویّت و ساختار خود است.

این اصول چشمانداز الگوی برنامهٔ درسی تربیت معلم بر مبنای رویکرد موقعیتی به یادگیری را روشن میکند که ارائهٔ فرصتهای یادگیری را با در نظر گرفتن آوردههای هر یک از اصلها به برنامهٔ درسی تربیت معلم ضروری میداند.

همانطور که لیو و ونگر (۱۹۹۱) نیز اظهار داشتهاند، فهم و دانش معلمی _مظهـر و منبـع مشاركت دانشجومعلمان_ بخشى از جامعه، ابزارها و فعالیتهای موقعیت هستند و دانش از تعامل این عناصر و در ارتباط با عمل شکل می گیرد. بنابراین، دانش معلمی تجمیع شده در دانشگاه و کتابهای درسی و سخنان اساتید و معلمان راهنما نخواهد بود، بلکه در موقعیتهای اجتماعی، سازمانها و گروههای متعدد و فعالیتها و مصنوعات فرهنگی مختلف توزیع شده است.

نگاه شناخت موقعیتی به یادگیری محیط کار بر تأثیر یک جانبهٔ موقعیت، زمینه، مصنوعات، فرهنگ، زبان و سایر عوامل نخواهد بود. بلکه روابط دوگانهای حاکم است بین آنچه که به عنوان آوردههای محیط کار اشاره شده است و اینکه چگونه دانشجو معلمان با این آوردهها بـر مبنای تاریخچه، هویّت، فرهنگ و تجارب فردی خود مشارکت می کنند. امکان فرصت یادگیری در محیط کار، ویژگی ها و مشخصه هایی را روشن می کنند و مشروعیت می بخشد که نیازمند در نظر گرفته شدن در چارچوب برنامهٔ درسی تربیت معلم هستند و تمامی فعالیتهای شغلی و باورها و ارزشهای هویّتی، دوگانگی آوردههای محیط کار و پاسخ گنشگران بــه آن و ارتباط میان این دو را شکل می دهد. بنابراین، هویّت حرفهای دانشجومعلمان در ارتباط مداوم بین افراد و زمینهٔ اجتماعی و عوامل آن مورد بحث قرار می گیرد و در نهایت شکل می گیرد. از این لحاظ است که عوامل اجتماعی متفاوت شامل سن، قومیت، جنسیّت، نــژاد، بـاورهـا و ارزشهای فردی و گروهی و هویّتها و تاریخچهٔ افراد دارای بعد اجتماعی فرهنگی هستند که بر دستیابی و مشارکت در فعالیت اجتماعی تأثیر میگذارند. این تأثیرات اجتماعی تعیینکنندهٔ دانشی است که متخصصان با تازه واردان به اشتراک می گذارند.

نکتهٔ مهم در این پژوهش بر تأکید نظریهٔ شناخت مـوقعیتی بـر محـور قـرار دادن دانشـجو معلمان در جایگاه یادگیرندگانی با عنوان معلمان تازه وارد است. چـرا کـه آنهـا بـه توسـعهٔ حرفهای خود در زندگی اجتماعی و شغلی اقدام میکنند. این دیدگاه نشان میدهد که چگونه دانشجومعلمان قادر خواهند بود به بهترین نحو هویّت حرفهای و دانش عملی معلمی را از طریق کنش و در راستای کنش سامان دهی و شکل دهند. با قرار دادن دانش در کنشها و تبادلات روزمرهٔ زندگی، مربی متخصص در گفتگو با دانشجومعلمان، معنی دانش را مذاکره میکند و آن را از لحاظ مسائل و نگرانیها شکل میدهند.

در مجموع بر مبنای نظریهٔ شناخت موقعیتی، دانش معلمی مورد نیاز در طی زمان و به شیوههای گوناگون به وسیلهٔ فعالیت اجتماعی و فرهنگی خاص تکامل و تحول می یابد. دانش حرفهای معلم به معنای آمادگی در پاسخدهی به چالشهای روزمره و بدیع موقعیت تدریس است. مثال بارز آن این است که محیطهای آموزشی متفاوت شیوههای مدیریت و تدریس متفاوتی را میطلبد. بر اعتقاد شناختگرایان موقعیتی، چالشها و پاسخهای آن برخاسته و واقع شده در زمینهٔ عمل تدریس هستند. برای مثال، اینکه چه تصمیم گیری در مورد رویکرد آموزش مناسب در مدارس محروم یا چند پایه یک نوع فعالیت حل مسأله است که تحت تأثیر الزامات و شرایط متفاوت محیطی شکل می گیرد. حل این گونه مسائل از ارتباط بین زمینه و شناخت ناشی می شود. آنچه که پژوهش حاضر تأکید دارد قراردادن دانشجومعلمان در موقعیت واقعیی حرفهٔ معلمی است جایی که دانش معتبر معلمی واقع شده است و به دانشجومعلمان امکان رویارویی با این دانش و کسب فعالانه آن وجود دارد.

نظریهٔ شناخت موقعیتی با ارائهٔ نگرش جدید به فرآیندهای شناخت، یادگیری و آموزش، افراد شایستهای را تربیت خواهند کرد که بتوانند در موقعیت های حرفهای دانش کسب شده را

به کار برند. چرا که به بیان براون و همکاران (۱۹۸۹)، معرفت شناسی مبتنی بر شناخت موقعیتی بر أن است كه يادگيري مستلزم فرأيند انجام است. استفاده از نظريهٔ شناخت موقعيتي به عنـوان چارچوب برای طراحی برنامههای تربیت معلم به ویژه دورههای کارورزی، با نگاهی انتقادی خواستار تغییر پارادایم از آموزش سنّتی به سوی چارچوب فعالیت عینی در دنیای واقعی است. شناخت موقعیتی، چارچوبی برای تربیت معلم در یک فعالیت اجتماعی فراهم می کنید که عواملي چون ذهن، بدن، فعاليت و تعاملات و موقعيت معتبر در أن دخيل هستند. استدلال استفاده از نظریهٔ شناخت موقعیتی در طراحی محیطهای یادگیری و همچنین فرایندهای یاددهی و یادگیری تربیت معلم بر آن است که این نظریه با فراهم آوردن فرصت هایی برای انجام وظایف پیچیده و معتبر در زمینههای واقعی تدریس در تلاش است تا مهارتهای تفکر سطح بالا چون توانایی استفاده از دانش در زمینهٔ مورد کاربرد، توانایی حل مسأله در دنیای واقعی عمل و درک استدلال متخصصان در حل مسأله را پرورش دهد.

جوامع عمل (لیـو و ونگر، ۱۹۹۱) و کـارآموزی شـناختی (بـراون و همکـاران، ۱۹۸۹)، از مفاهیم کلیدی نظریهٔ شناخت موقعیتی است، بر مبنای این مفاهیم یادگیری در میان گروهمی از كنشگران با روابط پيچيده و نزديك در موقعيتهاي واقعي تدريس اتفاق خواهد افتاد. مفهـوم جامعه عمل برای ما روشن می کند که چگونه تربیت معلم می تواند در قالب گروهمی از کنشگران در سطوح مختلف و با مهارتهای متفاوت کارورز، متخصصان و راهنمایان_ و حضور مصنوعات فرهنگی صورت می گیرد؛ کنشگران جامعه عمل در نظام تربیت معلم، همانطور که در کنار همدیگر در بستر واقعی کنش و مشارکت دارنـد، بـه یـادگیری منجـر خواهند شد که همراه آن معناها، باورها، هنجارها، قوانین، هویّت افراد و تاریخچههای فردی و اجتماعي مبادله و ساخته خواهد شد. بهطور خلاصه، بهكارگيري دلالتهاي نظريـهٔ شـناخت موقعیتی در تربیت معلم موجب کاهش شکاف بین دانش مفهـومی (نظریـهـا و تئـوریهـا و روشهای تدریس) و دانش عملی (تدریس معتبر)، پیوند بین «دانش معلمی» و «عمل معلمی»، یا در نهایت موجب کاهش فاصلهٔ بین محیطهای تربیت معلم و مدارس به عنوان محیط کار

در پایان، انتظار می رود نظریهٔ شناخت موقعیتی به عنوان تازه ترین گرایش نظریهٔ شناختی با راهکارها و دلالتهای اجرایی نوین بتواند در حوزهٔ تربیت حرفهای دانشجو معلمان نقش

مهمی داشته باشد. در هنگام طراحی برنامهٔ درسی شناخت موقعیتی لحاظ کردن چهار مورد ضروری است، اول اینکه باید موقعیت هایی انتخاب شوند که دانشـجومعلمان در فعالیـتهای پیچیده، واقعی و مسألهمحور مشارکت داشته باشند تـا دانـش مـورد نظـر را کسـب کننـد. دوم اینکه، بایستی مربی متخصص برای معلمان تازه وارد در نظر گرفته شود؛ چرا که نوع و شدت راهنمایی لازم برای کمک به آنها در موقعیتهای مختلف را میدانند. همان طور که دانشجو معلمان مهارتهای لازم را به دست می آورند، نیاز به حمایت کمتر خواهد بـود. مربیـان نقـش خود را از فرستندههای محتوا تا تسهیل کنندهٔ یادگیری با ردیابی پیشرفت، ارزیابی فعالیتهای انجام شده توسط دانشجومعلمان، ایجاد محیط یادگیری مشترک، تشویق به تأمل و کمک به دانشجومعلمان برای کسب آگاهی بیشتر از نکات متنی برای درک و انتقال دانش، بازآفرینی میکنند. آخرین موردی که باید توجه کرد، ارزیابی مستمر رشد فکری فرد و جامعهٔ یادگیرندگان است.

رتال جامع علوم الشاني

- خرازی، سید کمال و تلخابی، محمود (۱۳۹۰). *مبانی آموزش و پرورش شناختی*. تهران: سمت. صفایی موحد، سعید و محبت، هدیه (۱۳۹۱). جامعه شناسی آموزش و پرورش. تهران: آییژ برمن، ام. لوئيز، (۱۳۸۷). يژوهش هنجاري: ابعاد و ديـدگاههـا. شـورت، ادمونـد سـي (۱۹۹۱). روش شناسی مطالعات برنامه درسی، ترجمهٔ مهرمحمدی، محمود و همکاران. تهران: سمت
- Billett, S. (1994). Situating learning in the workplace-having another look at apprenticeships. Industrial and Commercial Training, 26(11), 9-16.
- Billett, S. (1995). Workplace learning: its potential and limitations. Education+ Training, 37(5): 20-27.
- Billett, S. (2001). Workplace affordances and individual engagement at work, Educational Resources Information Centre (ERIC), 2-9.
- Billett, S. (2001). Learning through work: workplace affordances and individual engagement. Journal of workplace learning, 13(5): 209-214.
- Billett, S. (2002). Toward a workplace pedagogy: Guidance, participation, and engagement. Adult education quarterly, 53(1): 27-43.
- Billett, S. (2002). Workplace pedagogic practices: Co-participation and learning. British Journal of Educational Studies, 50(4): 457-481.
- Billett, S. (2004). Workplace participatory practices: Conceptualising workplaces as learning environments. Journal of workplace learning, 16(6): 312-324.
- Brown, J. S., Collins, A. and Duguid, P. (1989). Situated cognition and the culture of learning. Educational Researcher, 18(1): 32-42.
- Clark, A. and Chalmers, D. (1998) The extended mind. Analysis, 58(1), 7-19.
- Clark, A. (1999). An Embodied Cognitive Science? Trends in Cognitive Science, 3(9): 341-345 .
- Friedman, I. A. (2004). Directions in teacher training for low-burnout teaching. In E. Frydenberg (Ed.), Thriving, surviving, or going under: Coping with everyday lives (pp. 05-326). Greenwich, Connecticut: Information Age Publishing.
- Gee, J. P. (2000). Identity as an analytic lens for research in education. Review of Research in Education, 25: 99-125.
- Greeno. J. G. (2014), Distributed Cognition, Phillips, D. C. (Ed.), Encyclopedia of educational theory and philosophy (Vol. 1). Sage. Pp. 239-241
- Kharrazi. S. K. and Talkhabi. M.(2011). The Foundations of Educational Psychology, Tehran: Samt (Text in Persian).
- Lave. J. and Wenger, E. (1991). Situated learning: Legitimate peripheral participation, Cambridge: Cambridge University Press.
- Roth. W.M. and McGinn. K. M. (1997). Deinstitutionalising School Science: Implications of a Strong View of Situated Cognition. Research in Science

New Thoughts on Education Faculty of Education and Psychology, Al-Zahrā University

Vol.15, No.1 Spring 2019

Analyzing situated cognition theory and its relation to teacher education

Erfane Ghasempour Khoshroodi¹, Marzie Dehghani^{*2} Mahmoud Talkhabi³, Kamal Dorrani⁴ and Keyvan Salehi⁵

Abstract

This paper aimed at investigating the theory of situated cognition and its possible application in teacher education. Based on new perspectives in the field of cognitive science, cognition and its related components are not limited to the mind and mental processes. From the perspective of this theory, knowledge is distributed and is actively produced by participating in the different situations, the authentic activities and living in its special culture. The current paper based on the perspective of situated cognition theory (SCT) and referring to normative inquiry explains the educational principles of SCT by using document and inference analysis. These principles included learning in context, community of practice, learning as active participation, knowledge in action, mediation of artifacts, tools and artifacts as cultural repositories, rules, norms and beliefs, history, levels of scale, interactionism, and identity and constructions of the self. Then, the application of each of these principles in teacher education was explained. Finally, the paper proposeed two key strategies including implemention of cognitive apprenticeship and forming community of practice to apply the SCT in the educational systems in Iran in general

- 1. PhD Candidate in Curriculum Studies, University of Tehran, Tehran, Iran.
- 2. Corresponding author: PhD, Assistant Professor, Department of Methods and Curriculum studies, University of Tehran, Iran. dehghani m33@ut.ac.ir
- 3. PhD, Assistant Professor, Department of Education, Farhangian University and ICSS, Tehran, Iran.
- 4. PhD, Professor, Department of Methods and Curriculum studies, University of Tehran, Tehran, Iran.
- 5. PhD, Assistant Professor, Department of Methods and Curriculum studies, University of Tehran, Tehran, Iran.

received: 2018-05-06 accepted: 2019-04-20

DOI:10.22051/jontoe.2019.20185.2202

and particularly in teacher education.

Keywords:

Cognitive Science, Situated Cognition, Teacher Education, Cognition, Learning

